

Островът на птичето царство

Апостол Апостолов

Свикнали сме с острова като естествен природен гар, украшение за по-големия гар – Созополския залив. Той не е само географски обект. С него е свързана древната и по-новата история на България. Свято място за древните траки, превърнал се в духовен и просветен център, приютил патриаршески и императорски манастир със скрипторий, където мълчаливи монаси са писали и преписвали десетки книги. Освен това на малката си територия той е дал убежище на редки растителни и животински видове.

А вечер, когато меките очертания на този къс вулканична скала се обгръщат от сивкавата пелена на мъглата, той щедро раздава звукови сигнали и заедно с постоянната бяла светлина на фара, видима от 18 морски мили, направлява безопасното плаване. Това е остров Свети Иван, наричан още „Големият остров“ или „Островът на птиците“. От птичи поглед той наистина е голям със своите 660 декара, но изглежда пуст и непривлекателен, особено в бурно време. Ако времето е хубаво и вие акостирате на него, ще усетите притегателната му сила. Защото зад този безинтересен и скучен скален къс сред морето, се крие неподозирано очарование от не-

повторима палитра от багри на поляните с ярко зелено и сред тях силуетите на оцелелите през превратностите на вековете стени на някогашната базилика Св. Богородица, част от манасти-

ра Св. Йоан Предтеча и останките от църквата.

Пътешествието към него обикновено започва от Созопол. От древната Апология в днешният курорт не е останало много, но калдъръмените улици с надвиснали от двете страни гървени еркери на старите къщи, с малки гворчета и зеленината на смокиновите гръвчета, опънатите простори с провиснали за сушене чирози все още имат своята примамлива красота.

Остров Св. Кирик и Юлита с изградено рибарското училище на фона на островите Свети Иван и Св. Петър

Пренесени в миналото на старата Аполония не забелязвате, че слънцето вече се е издигнало и по тихите улици в стария град се чува човешка глъчка. По тесните улици отекват стъпките на ранобудните курортисти, запътили се към плажа. Оживлението е по-голямо на пристанището, където акостиралите рибарски кораби разтоварват уловената риба, а други се готвят за отплаване. На пристана за рибарски лодки също кипи трескава подготовка. Рибарите подготвят лодките за нов улов, грижливо подреждат мрежите, проверяват двигателите, спасителните принадлежности. И макар че днес рибарите изпъл-

зват нови технически средства, рибарската романтика не е изчезнала.

Тук е мястото, където може да наемете лодка, която да ви отведе до остров Свети Иван. Ако преговорите ви за цената със собственика на лодката са успешни и попаднете на добър разказвач, пътуването ви през залива няма да бъде скучно. В договорената цена не влизат вълнуващите истории, които ще чуете по време на двадесетминутния преход – за скрити пиратски съкровища, ограбени от корабите и неоткрити до днес, старата история за пресъхнал кладенец на острова, където има скрито злато, за морски бури и огромни риби, улавя-

ни някога в морето. Всички тези истории нямат нищо общо с действителността, измислени са за привличане на туристи, жагуващи за романтика.

Пътешествието започва. Лодката се отделя от кея и преди да напусне пристанището минава покрай леко полюшвани скъпи яхти. Преди да напуснете пристанището минавате покрай остров Свети Кирик и Юлита на чиято територия се разполага част от основаната от древните гърци втора и най-голяма от всички понтийски колонии Аполония Понтика. Приема се, че е създадена в края на VII век пр.Хр, а основател, според легендата, е прочутият йонийски философ от Милет Анаксимандър. Полистът бързо се разраснал и част от населението се прехвърлило на остров Свети Иван и двата рифа Гатта и Милос до него. Аполонийците взели решение да издигнат храм на Аполон Лечител и паметник на своя покровител и поканили на малкото скалист островче най-прочутия ваятел на античността Каламис (VI в. пр. Хр.). Създадената от него бронзова статуя на Аполон била висока 13.20 м и струвала за времето си 500 таланта злато, която Плиний Стари нарекъл „образец на творческа смелост“. Цели пет века статуята била символ на величието на Аполония. През 72 г. пр. Хр., Аполония е била завладяна и ограбена от римляните, а статуята на Аполон като военен трофей е отнесена от римския полководец Марк Теренций Лукул в Рим и поставена на Капитолийския хълм.

През 1924 г. на острова на площ от 82,5 дка започва строителство на рибарско училище. Ньойският договор забранил на България да има морско училище, а това наложило преместване на курсантите от Варна в Созопол, където са обучавани като „рибари“. През 1927 г. се изгражда вълнолом, който свързва острова с

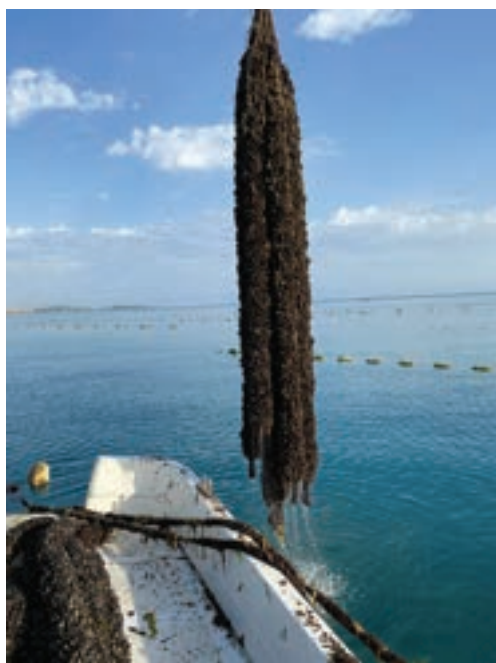
Тетрадрахма на Аполон с изображение на статуята на Аполон II в. пр. Хр.

града и оформя залива. През същата година, по време на строителството на рибарското училище, в най-висока част на острова, е открита голяма раннохристиянската триапсидна базилика.

За богатото минало на остров Кирик свидетелстват и резултатите от проведените през 2009 г. разкопки, при които са разкрити основите на три храма, олтар, фрагменти от архитектурна теракота, антични мраморни корнизи, култови ями и голямо количество източногръцка и атическа керамика (VII – II век пр. Хр.).

До 2005 година на острова е била разположена база на българския военноморски флот. През 1965 година островът е обявен за паметник на културата и е включен в границите на резерват „Созопол“. Територията на острова е със статут на археологическа културна ценност с категория „местно значение“ – „Антично селище“.

След излизането от пристанището лодката навлиза в открито море. Прег

Изваден колектор от плантацията за изкуствено отглеждане на черна мида край остров Св. Иван

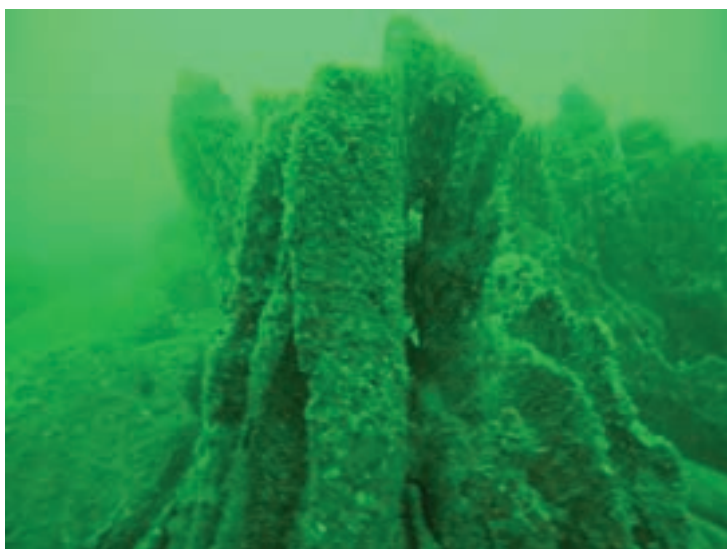
погледа се разкрива морска панорама, която никога не е еднаква, сякаш невидима ръка на художник с лекота чертае отгелните багри по цялата ѝ повърхност. Преди да пристигнете, лодката ще премине край непознато съоръжение, което привлича погледа с множество плаващи пластмасови поплавъци, наредени в дълги линии. Това е ферма за култивиране на черната мида (*Mytilus galloprovincialis*) тип „дълги линии“, на които в дълбочина са прикрепени колектори (полиетиленови въжета) с дължина 3 – 4 метра, върху които плаващите във водата велигерови ларви на черната мида се прикрепват. Този вид миди филтрира морската вода, в която има планктон и зоопланктон – негова естествена храна. Черната мида е естествен филтратор

на морската вода, което я прави важен елемент от морската екосистема. След около 9 месеца те достигат търговските размери 5 – 8 см и се прибират. Технологията за това отглеждане на черната мида е разработена от Институт по рибна промишленост (ИРП) в Бургас през 80-те години на миналия век, който по това време е част от ДСО Рибно стопанство.

След мидената плантация лодката се насочва към вече ясно очертаните скалисти брегове на острова. Прегледът се простира бистрата, изключително синя вода на морето. Това е естественият цвят на морската вода, който често виждаме променен от присъствието на малки, невидими за човешкото око планктонни организми. Тяхното присъствие в морската вода е най-богато в крайбрежните води, което я прави по-богата на багри. В тази част на прехода понякога туристите стават свидетели на впечатляваща водна акробатика на делфини, които обикалят около лодката, гмуркат се, изскачат над вълните, изчезват под водата и пак внезапно се появяват, сякаш си играят. След краткото представление делфините плясват с перки и бавно се отдалечават навътре в морето.

Красивата морска картина крие нещо още по-интересно. Там долу, на двадесет метра под лодката, се намира природен феномен, запазен в морските дълбини от епохата на Миоцена. Преди 12 милиона години, когато районът е бил крайбрежна зона на Сарматското море, на това място е имало гора от блатен кипарис (*Taxodium distichum*), достигащ 25 – 40 м височина и 2 – 3 м диаметър на ствола. Този дървесен вид най-често се е срещал около реки, мочурливи местности, или такива, които периодично се наводняват. Блатните кипариси в мочурищата

развиват въздушни корени (колена), които доставят кислород на потопените корени, които растат и се развиват в бедна на кислород среда. В резултат на настъпили геологични промени морето ги залива, а дървесината се е вкаменила, вместо да изгние. Днес на това място се откриват вкаменени гънери и отделни стъбла на бластен кипарис, на значителна площ от морското дъно, които са известни, като Каменната гора.

Вкаменени стъбла от бластен кипарис (Taxodium distichum) от вкаменената гора край остров Св. Иван

Първите сведения за нейното съществуване са от 1958 г., когато водолази откриват отделни гънери, които се развиват в дълбок възглицен пласт и стволоче с диаметър 1 – 4,5 метра и височина до 1.80 м. Според проф. Христо Пимпирев на това място преди 70 млн. години, в края на кредния период, са съществували вулкани.

Достъпът до острова е възможен само от две места: кеят, разположен от южната страна и втория кей на западната страна на острова.

Първото нещо, което прави впечатление, когато приближавате острова, са белите грациозни тела на чайките, контрастиращи с тъмносивия цвят на крайбрежните скали. От време на време някоя чайка се издига над водата и после стремително се гмурка, а уловената риба за миг блясва и бързо изчезва в човката на птицата. С приближаването на лодката към малкия пристан, ако само една от чайките забележи неканените

гости надава остри крясъци с предупреждение за опасност. Последва я втора и след малко цял хор оглася острова с гърлен писък. Достатъчно е една птица да даде тревожен сигнал и цялата колония реагира. Така птичето общество осигурява своята защита.

След малкия бетонов кей тръгвате по тясна пътека по отвесната скала, която ще ви отведе на мястото, което според легендите е било любимо на пиратите, които нападали и ограбвали кораби. На този остров те почивали и се криели заедно с ограбените богатства и провизии от преминаващите кораби. Многобройните търсачи на съкровища досега не са ги открили.

Островът все пак има своите богатства и днес. Природата му е девствен свят с недокоснати зелени поляни, пустеещ морски бряг и богатство на растителен и животински свят, които правят това място уникален природен феномен. Останал извън въздействието на

Остров Свети Иван

човешката намеса, на острова са установени над 300 вида растения, някои от които са редки и ендемични. Западната му част е обрасла с листопадни бодливи храсти от трънка (*Prunus spinosa*), многогодишни, бодливи храсти от обикновена шипка (*Rosa canina*), отделни гървета от обикновена смокиня (*Ficus carica*), които не цъфтят, както другите плодни гървчета. Техните цветове цъфтят вътре в крушовидната шушулка, която по-късно узрява в плодове, които се консумират. Уникалността на смокиновия цвят, е, че цъфти вътрешно и се нуждае от специален процес на опрашване. Този вид е в тясна симбиоза със смокиновата оса, която единствено може да извърши опрашването. Смокинята не може да оцелее без смокиновата оса, а тя не може да живее и да се размножава

без смокинята. През периода на размножаване женската смокинова оса навлиза в мъжката смокиня, за да снесе яйцата си, от които се развиват ларвите. Навлизането става през тесен отвор, при което антените и крилата се чупят, това прави невъзможно излизането и осата умира. Ако смокиновата оса навлезе в женската смокиня (това е, което консумираме) тя няма възможност да се размножава и да остави поколение. Смокинята отделя ензима фицин, който разгражда осата до протеин. В тази част на острова по-рядко се срещат и отделни гървета на бадем (*Prunus dulcis*) и бряст (*Ulmus sp.*).

Обширна зелена поляна е изпъстрена от белите звездовидни цветове на гарвановия лук (*Ornithogalum umbellatum*), известен още като Витлеемска звезда

Гарванов лук *Ornithogalum umbellatum*

(star of Bethlehem). Цветната палитра на острова се променя през есента, когато на отделни петна островната ливада се появяват светлолилави цветове с по-тъмни жилки на есенния минзухар (*Crocus pulchellus*). Известен е още, като обикновен мразовец, зимовник, мразовед, кърпикожух, пъдиовчар. Наименованието на рога *Crocus*, към който принадлежат минзухарите, е гревногръцко и произлиза от гумата *krokos*, която означава жълт. Древна легенда разказва за трогателната история как младият овчар Крокус срещнал красивата нимфа Смилакс, в която лудо се влюбил. Красивата нимфа отвърнала на чувствата му с взаимност и двамата станали неразделни. Тази силна, искрена любов изумила боговете и те решили да ги съберат за винаги, като превърнали красивата нимфа в неувяхващ вечнозелен тис, а Крокус – в прекрасно растение, което цъфти през пролетта и есента, за да бъде по-често със своята любима.

Сухите каменисти и скалисти места на острова през пролетта се обгазят от жълтите цветове на многогодишното тревисто растение жълтурче (*Ficaria verna*) със златистожълти цветове, които отразяват слънчевата

светлина. Известно е още като *ниско пролетно лютиче*, *жълта теменуга*, считано е за предвестник на пролетта.

Сред богатата цвetoва гама от погледа не може да убягнат красивите камбановидните цветове на двата вида гърбовиден пирен – *Erica arborea* и *Erica scoparia*. Името на рога идва от гръцката дума *ereiike* – счупвам, чупливи клони на растение. Вкаменелости от листа на *Erica arborea*, са описани от миоплейстоценското находище на Сао Хорхе на остров Мадейра. Двата вида в природата са редки растения и са защитени от Закона за биологичното разнообразие в България. Пиренът е

Многогодишното тревисто растение жълтурче (*Ficaria verna*)

Гърлицата (*Limonium sinuatum*)

с 800 разновидности от малкото цъфтящи от септември до януари студоустойчиви видове, които красят сивия есенен пейзаж в паркове и градини. Тази цветна галерия се допълва от приятния мирис на морския пелин, чието правилно научно име се приема, че е *Artemisia santonicum*, вместо използваното *Artemisia maritima*. Билката е включена в наредба №47 от 2004г. за изискванията към хранителните добавки.

Стръмните островни скали, издигащи се на 30 метра над морското ниво, в които яростно се разбива прибоят на вълните, кроят един богат и малко познат растителен свят. Под въздействието на солените пръски на прибоя се форми-

рат специфични халофитни (соленолюбиви) съобщества от редки и ендемични растителни видове, като гърлицата от род *Limonium*, както и обикновени рудерални видове. Гърлицата (*Limonium sinuatum*) е многогодишно тревисто растение с кичести цветове. Родовото име произхожда от древногръцкото *leimon* (λειμών), което в превод означава „ливада“. Плиний, известен предимно с природонаучното си съчинение „Естествена история“ (*Naturalis historia*), използва „лимониум“ от латинското *līmōnion*, за дивите растения. Известни са още под имената морска лавандула, каспийски или блатен розмарин. Родът Лимониум включва над 120 вида. Билката расте по тревисти, каменисти и пещъшливи места, на засолен почви. Видът е критично застрашен ендемит, защитен от Закона за биологичното разнообразие.

Островът, заобиколен от морските вълни, е спасителната територия, на която са намерили убежище и място за размножаване различни видове животни. На остров Свети Иван с най-голяма численост е средиземноморска жълтокрака чайка *Larus michahellis*. Видът, заедно с каспийската чайка (*Larus cachinnans*),

Дървовиден пирен (*Erica arborea*)

е смятан за погвиг на разпространената в Северна Европа сребриста чайка (*Larus argentatus*), позната сред крайбрежното население като гларус. Чайките и гларусите днес са неотменим декор на крайбрежните населени места. Създават и специфичен шумов фон. По своите вокални способности тя не е особено талантива, но е част от морската романтика и хората я тачат.

Средиземноморска жълтокрака чайка (*Larus michahellis*)

Остров Свети Иван е естествена гнездова територия на средиземноморската жълтокрака чайка, като са установени колонии на няколкостотин двойки. След излюпване малките чайки се загържат в гнездото до изсъхване на пуха и след това го напускат, поради което са наречени гнездобегълци. До достигане на половата зрялост на 3 – 4 година те имат скитнически живот. Загнано с ята от други видове чайки те скитат понякога надалече. Гурбетчийския начин на живот приключва при достигане на половата зрялост, което е време да се завърнат в родината, да си намерят партньор и да създадат свое поколение. И понеже любовта няма граници, понякога женските чайки срещат своя любим в друга страна и влюбената двойка се завръща в България. Такъв случай е установен върху покрива на къща в центъра на Бургас. На доведения зет е забелязан прикрепен пръстен на единия крак. Разчетената информация на пръстена показва, че мъжкият екземпляр е опръстенен като млад в Гърция. За проследяване на миграцията на естествена гнездова територия на средиземноморската

жълтокрака чайка през юни 2018 година на острова са опръстенени 524 нулево-годишни птици.

Вторият вид чайка, регистриран на острова е от род *Ichthyaetus* – от гревногръзките *ikthus*, „риба“, и *aetos*, „орел“, а видовото име е *audouinii*, наменувана на френския натуралист Жан Виктоар Огуен. Средиземноморската (Огуинова) чайка прилича на малката европейска сребриста чайка (*Larus argentatus*), от която се различава с къс, дебел червен клон, бели първични върхове на крилата и сиво-зелени крака. За разлика от жълтокраката чайка, която се храни предимно генем, Огуиновата чайка е пелагична и ловува навътре в морето. Вечер, когато слънцето се скрие зад хоризонта, тя се активизира и отлита в открито море за риболов. За този вид чайка се прилага Споразумението за опазване на афро-евразийските мигриращи водолюбиви птици (AEWA).

Сред многобройните чайки на острова съжителства един световно застрашен, със статут „уязвим вид“ – средиземноморски буревестник (*Puffinus yelkouan yelkouan*), който не е чайка, но

Средиземноморски буревестник (*Puffinus yelkouan yelkouan*)

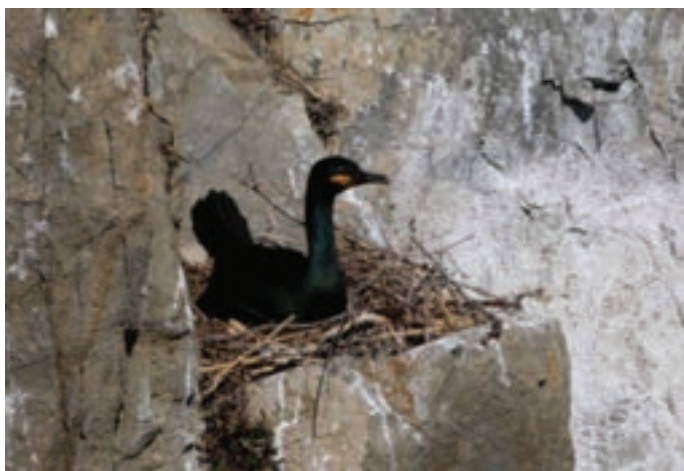
по външен вид и начин на живот много я наподобява. Според стари рибарски предания буревестниците не са птици, а претворени гуши на удавени моряци. Самото име означава предвестници на идваща буря, която е отнела живота на много моряци. В такива моменти тяхното появяване в открито море и по крайбрежието е предупреждение за грозяща опасност. Негови любими местообитания са морски крайбрежия и острови със стръмни скалисти брегове. Морски вид птица, който през целия си живот е свързан с морето, а единствената връзка със сушата е по време на размножителния период. Дневните движения на този вид са свързани с преследване на неговата основна храна – хамсията (*Engraulis encrasicolus*), чиято миграция се следва от буревестниците.

Постоянен обитател на острова е малкият корморан (*Microcarbo*

pygmaeus), сарматски вид с ограничен ареал в югоизточните части на Западна Палеарктика, записан като най-малко застрашен вид, но включен в Червената книга на България (1985) и защитен от Закона за биологичното разнообразие. Известен е още като малка дяволица или карабатак, заради черно-кафявото му оперение.

В скалните ниши на острова се е настанил единственият член на

монотипния род *Gulosus*, чието име е латинизирано старогръцко, от φαλακρός и κόραξ – Среден (Качулат) корморан (*Gulosus aristotelis*), кръстен е в памет на гръцкия философ Аристотел. Негова гнездова колония на острова е открита през 2013 г., а през 2018 г. вече достига 117 гвойки. На територията на страната е с ограничено разпространение и като застрашен вид е включен в националната Червена книга (1985) и в Чер-

Среден (Качулат) корморан (*Gulosus aristotelis*)

веняя списък на застрашените видове на IUCN. Можем само да благодарим на природата, че тя е била по-благосклонна към кормораните, преживели през милионите години от третичната ера до наши дни и не са споделили участието на живелия на Командорските острови техен събрат стелеровия корморан (*Phalacrocorax perspicillatus*), масово избиван, за който днес ни напомнят запазените все още препарирани 6 екземпляра.

Над островите преминава миграционният път на птиците Виа Понтика, което го прави удобно място за почивка за различни видове пойкиптици: щиглец (*Carduelis carduelis*), конопарчета (*Acanthis cannabina*), гуго канарче (*Serinus serinus*), полски чучулизи (*Alauda arvensis*), жълти и бели стърчиопашки (*Motacilla flava*, *M. alba*). Макар и рядко на крайбрежните скали може да се наблюдава кацнал сокол скитник (*Falco peregrines*). При разходка по скалистите брегове на острова морето предлага нещо ново, дава възможност да се насладите на още една жива картина. Всеки по-внимателен наблюдател ще забележи, че плуващите в морето около острова птици съставят мозайка от различни видове, които са преодолели своите хранителни претенции и не възприемат другия вид за свой конкурент. В това разнородно ято ще забележите присъствието на големи и черноврати гмурци (*Podiceps cristatus*, *P. nigricollis*), средиземноморски буревестник (*Puffinus yelkouan yelkouan*), сива чапла (*Ardea cinerea* L.), бели ангъчи (*Tadorna tadorna*).

В това разнородно струпване на над 70 вида птици на острова кипи живот, независимо от преплетените хранителни взаимоотношения между тях. За страната остров Свети Иван е единствената територия, на която има та-

кова струпване на разноплеменна гнездяща птича колония от различни видове и всеки със своята индивидуалност. Това е неповторима крилата красота, която трябва да бъде запазена далеч от прегръдката на съвременната цивилизация. Това мирно съвместно съществуване е подчинено на повелята да оставят поколение. Може би е дошло времето остров Свети Иван да бъде определен като територия на единствената птича република, населена с различни видове, които мирно живеят заедно и се радват на свобода и равноправие във взаимоотношенията си.

На скалистия остров, като нови заселници се приемат двата вида сухоземни костенурки – шипобегрена (*Testudo graeca iberica*) и източна шипоопашата (*Testudo hermanni boettgeri*), които са се озовали на острова не по своя воля, а са донесени и пуснати на безлюдния остров от човека. Не е изключено при обиколката на острова да срещнете този жив подвижен брониран бункер с дебели розови люспи, спокойно и тропаво да пресече пътя ви, който ви напомня за отдавна отминали далечни времена от царството на влечугите. Днес тези оцелели през вековете живи вкаменелости търсят закрила от съвременния *Homo sapiens*, за да оцелеят. Да се надяваме, че остров Свети Иван няма да придобие печалната слава на Костенурковите острови (Galapagos от испански – костенурка), където тези тропави и безобидни великани са масово избивани в началото на XIX век.

Но списъкът на влечугите няма да бъде пълен, ако не споменем сивата водна змия (*Natrix tessellata*) единствен вид, който се среща по крайбрежните скали на острова. На острова липсват представители на земноводните – жаби, гъждовници, които не са се осво-

бодили от зависимостта на водата като среда за живот за овлажняване на кожата и поддържане на кожното дишане. За земноводните водата е среда, в която се развива стадият на плаващата ларва (попова лъжичка). И най-интересното е, че няма нито един вид, който да обитава солена морска вода. В това отношение природата е благодетелствала влечугите, при които дишането е белодробно и независимо от метеорологичните условия и валежите. Размножаването на влечугите не е свързано с водна среда, а с яйца на сушата, от които се излюпва напълно развито малко влечуго, способно да се храни самостоятелно.

Единственият земен бозайник на острова е *Oryctolagus cuniculus*, представител на зайците подземници, заселил се тук не по своя воля. Първите екземпляри са пуснати на острова в началото на XX век, подобно на пренесените от испанците питомни зайци подземници на остров Порто Сато през 1419 година, които се аклиматизирали и погивели. На този остров за първи път човек е станал свидетел на образуването на нов вид.

Заселената първоначално популация се размножила и за половин хилядолетие е формирала нов вид, чиито размери са по-малки от тези на европейския предшественик. Начинът му на живот също се различава от живота на прародителите. Този случай в Порто Санто може да се приеме като изключение, защото в животинския свят за формиране на нов вид по принцип е необходимо продължително време, повече от 10 000 години.

Зайците водят началото си от примитивни насекомоядни. Древни останки от тях са намерени в земните пластове на горен палеоцен, преди 75 милиона години, През еоцена (65 милиона години)

Апостол Апостолов е завършил Биологичния факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Хидробиология и ихтиология“. Преподавател в университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас. Изследователската му дейност е свързана с изучаване на сладководните и морски ракообразни от разред Harpacticoida. автор е на том 18 и том 29 от „Фауна на България“, член на Международната организация на копеподозите (WAC – World Association of Copepodologists).

от зайцеподобните се развиват два клона – съвременните зайци и зайци сеносябирачи, чиято големина е 18 – 28 см. Родината на заека подземник са срединоморските брегове на Атласките земи. По-късно този единствен представител на род *Oryctolagus* е пренесен на Иберийския полуостров, където успешно се аклиматизирал и популацията му с бързи темпове нараства, благодарение на високата си плодовитост, приспособимост и липса на естествени врагове до такава степен, че масово са унищожени посеви, зеленчукови и овощни градини. Това дало повод на древните римляни да описват Испания като „зайча страна“. Но истинският му популационен подвиг е бил в Австралия. През 1859 са внесени 24 заека, от тях бързо се размножила популация, която опасла ливади

и пасища, кората на дърветата и листата по храстите, което лишило овцете и говедата от естествена храна. А подземните жилища на този преселник правили почвата нестабилна, което водело до пропадане и контузии на овце и говеда. За периода от заселването му в Австралия този вид вече е стигнал до „население“ от 200 милиона.

За радост в Западна Европа заекът подземник не е повторил австралийския бум. В условията на европейския климат той се размножава до 6 пъти и ражда гузина малки, които, достигнали половингодишна възраст, са годни да се бракосъчетават. При средна продължителност на живота 7 – 10 години една женска ражда около 300 малки. Менюто на заека подземник е вегетарианско – пасе трева, листа по храстите, дървесна кора и корени. Привечер излиза от своето скривалище на нощна паша до ранните часове на утрото. При високи летни температури избягва откритите места и търси прохладата в подземните си покои.

На територията на страната е правен опит за интродуциране на този вид в района на Ропотамо, който се оказал неуспешен. За разлика от Испания и Австралия, където заекът подземник не е имал естествени врагове, в района на Ропотамо не е изключено чакали, диви котки и порове да са използвали първите заселници като лесна плячка. Така и до днес той си остава островен изгнаник, изпратен на заточение на остров Свети Иван, с което анатемата към него се препотвърждава канонически.

С малко повече късмет може да станете свидетели на изненадваща среща с този островен заточеник. При такава среща и двете страни са изненадани. Първата реакция на появилия се заек подземник е да се изправи на задните си

крака, с щръкнали нагоре къси уши, да се огледа и да се информира повече за изпечилите се на пътя му неканени пришълци. Когато разстоянието между вас намалее застрашително за него, той се втурва в луд бяг в зиг-заг.

В недалечното минало скалистите брегове на острова са били любимо място на още един бозайник – тюлена монах (*Monachus monachus*), един от най-редките перконози, но и най-застрашен бозайник на изчезващия род *Monachus*. През 60-те години на миналия век той е бил чест гост в пристанището на Созопол, където за последен път е наблюдаван през 1975 година. Рибарите са смятали тази „морска мечка“ за конкурент, който навлиза в даляните и изяжда част от уловената риба. Поради тази причина те са били пребивавани с весла или стреляли по тях за ценната им кожа и мас, която използвали за направа на сапун. През новия век е отчетен плах опит за завръщане на тюлена монах по българското крайбрежие през 2004 година край Аркутино. Надеждата е този първи разузнавач да отнесе при своите събратя новината, че българското крайбрежие се е променило и е станало по-гостопримно и може да се върне по родните места. Завръщането му по българското черноморско крайбрежие ще бъде доказателство, че сме се поучили от миналите грешки, които не трябва да се повтарят, ако искаме черноморската природа да бъде отново привлекателна и многолика.

В недалечното минало районът на остров Свети Иван е посещаван от един високо развит и интелигентен представител на китоподобните бозайници – обикновения делфин (*Delphinus delphis ponticus*), чието присъствие е от съществено значение за морската екосистема.

Обикновен делфин (*Delphinus delphis ponticus*)

Делфините са дружелюбни животни, не се страхуват от хората, приближават се до тях и в много случаи даже оказват помощ в морето. Според китайската наука за хармонията с околната среда Фън Шуй делфинът е символ на спасение, промяна, бързина и любов.

Според гръцката митология появата на делфините е свързана с едно пътуване на бога на градинарството, лозарството и винарството Дионис от Икария до Наксос, когато бил пленен от пирати, които не подозирали, че в плен са взели бог. Оковали го във вериги с намерение да го продадат като роб. Но всемогъщият Дионис превърнал корабните въжета в змии, корабните трюмове се напълнили с вино, от ветроходните платна се провиснали лози с грозде. Корабната палуба се огласила от звучна флейта и железните вериги, с които бил окован, с трясък падали от ръцете му. Морските разбойници не вярвали на очите си и панически започнали да се хвър-

лят в морето. Преди да паднат във водата те губели човешкия си образ и се превръщали в делфини.

Не трябва да забравяме, че китообразните и делфините са били сухоzemни бозайници, които вторично преминават към воден начин на живот, в резултат на което са настъпили морфологични, анатомични и физиологични промени и всички жизнени процеси, включително размножаването се извършват във водата. Връзката със сушата не е окончателно скъсана,

защото дишат атмосферен въздух и са топлокръвни животни с постоянна телесна температура. Оказа се, че по скалата за умствените способности на животните на първо място след човека е делфинът, след него слонът и на трето място маймуната.

Отмина времето, когато делфините бяха преследвани и унищожавани от човека с помощта на флотилии, които водеха унищожителни „войни“ срещу тях, както при изстребването на американските бизони. Делфиноловството е било доходно занимание. Делфиновата мас и филе с ниски вкусови качества, костно брашно за животновъдството и кожата са били търсена стока, ценна промишлена суровина на пазара по това време. От 1966 година делфиноловът е забранен. Днес и трите вида в Черно море обикновен делфин (*Delphinus delphis ponticus*), черноморска афала (*Tursiops truncatus ponticus*) и реликтен муткур (*Phocoena phocoena relicta*) са защитени

от закона. Тяхното опазване се регламентира от Закона за биологичното разнообразие и Закона за рибарството и аквакултурите.

От източната страна на Св. Иван е разположен малкият остров Свети Петър с площ от 15 дка и височина 9 м. над морското равнище. На изток от него е имало и два малки острова, или по-скоро големи скали, известни като Милос и Гатта. През лятото на 1884 г. Созопол е посетен от К. Иречек, който описва западната страна на града и района на остров Св. Кирик и Юлита: *„При самия град на същата страна се подават още две плоски каменисти островчета, наречени Милосъ и Гатта. Цялата тази група острови, подобни на далматинските „скоглии“, пазят града и неговите прис-*

танища от силните удари на вълните на „негостоприемния Понтус“.

В публикациите на братя Шкорпил от 1890 г. е записано: *„до Созополския полуостров се издигат от морето няколко островчета, като Св. Иван, Св. Петър, Милос и Гатта. Тия островчета запазват до нейде залива от опасните североизточни ветрове“*

Въз основа на тази информация в публикация от 1982 г. островите Милос и Гатта се приемат за рифове, разположени между Созополския полуостров и остров Св. Иван, където се издига подводен рид, свързващ полуострова и острова. Предположението за потъване на Милос и Гатта е отхвърлено, поради отсъствие на сериозно сеизмично събитие в този район, което да доведе до

Островите Свети Иван и Св. Петър

значително потъване на такива геоморфоложки форми, без да засегне сериозно ландшафта на Созопол. По всяка вероятност островите Милос и Гатта, описани от К. Иречек, са рифовете между североизточния бряг на о. Св. Кирик и Созополския полуостров (Гатта) и южно от о. Св. Кирик (Милос).

Тази малка територия на остров Свети Петър е приютила колония на средиземноморската жълтокрака чайка (*Larus michahellis*). От кормораните тук се е настанил средният корморан (*Gulosus aristotelis*), чиито гнезда са разположени по скалистото крайбрежие на малкия остров. При проучване на колонията през 2015 – 2016 г. са регистрирани 20 гнездящи двойки и тенденция за увеличаване числеността и популацията.

За да бъдат запазени естествените местообитания на защитени и редки видове птици 30.04 ха на островите Св. св. Иван и Петър са обявени за защитена местност със Заповед №1065 от 24.11.1993 г. и увеличаване на площта със Заповед №РД-855 от 07.11.2006, както и промяна в режима на дейностите със Заповед №РД-855 от 07.11.2006.

Освен природните дадености, остров Свети Иван притежава и уникално културно-историческо наследство, поради което от 2001 г. е обявен за национален природо-археологически резерват, в който са включени жълтокраката чай-

ка (*Larus michahellis*) и архитектурният паметник с национално значение Свети Йоан Предтеча, главен манастир на най-голямата християнска група манастири по Черноморското крайбрежие. Това, което направи острова световно-известен през 2010 г. е откритият под олтар на раннохристиянската базилика мраморен реликварий, съдържащ мощи на св. Йоан Кръстител.

Крилатото богатство превръща двата острова в жив резерват, жива крепост, която пулсира с живот. Това е неповторим свят, където Ното sapiens е само посетител, а истинския господар са птиците и това ви кара да се чувствате като попаднали в едно необикновено царство, в което всяко петънце от островната територия, по тревистата поляна, между камъните и в руините на стария манастир има гнезда, които ще гадат нов живот на малки пухкави малчугани. Без тази крилата красота островът ще бъде пуст, мъчалив и негостоприемен. Тази шумна птича колония го изпълва с история, шум, енергия и живот, който никога не спира. Тя е нещо повече от атракция. Тези два острова заедно с останалите черноморски острови по нашето крайбрежие си имат своята красота, където са намерили убежище и спокойствие различни видове черноморски птици, чиито колонии имитират северните „птичи пазари“. ■